

Waargenomen amfibieën en reptielen tijdens een vakantie in India

G. M. M.
F o e k e m a
Wouwerman-
straat 38,
Amsterdam.

Ingezonden: maart 1978
Inhoudsoverzicht: inleiding — geografie,
klimaat, landschap — Rajasthan — Karnata-
taka — Tamil Nadu — andere deelstaten
— dank — summary — literatuur.

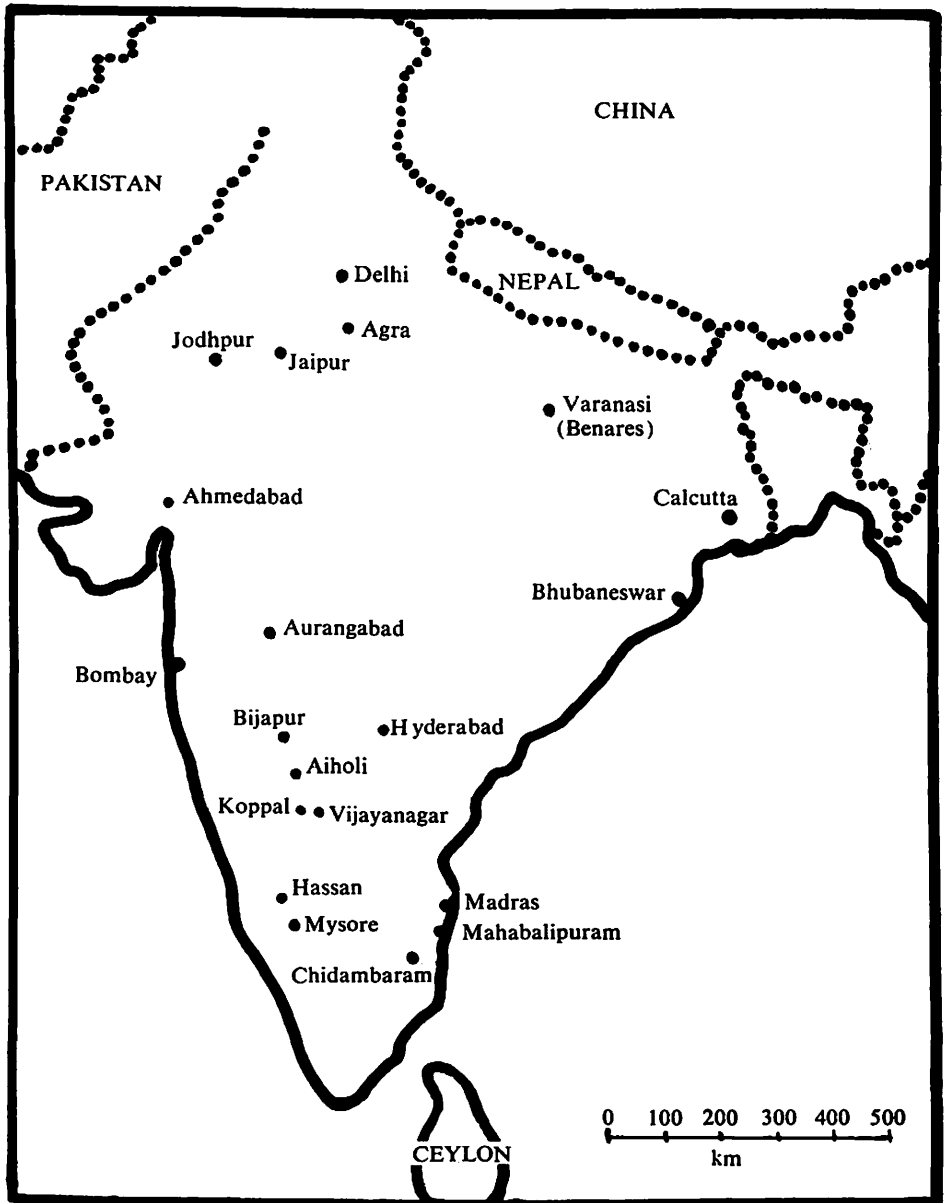

Fig. 1.
India. Ligging
van de plaatsen
die in dit arti-
kel worden
genoemd.
Kaartje:
F o e k e m a.

INLEIDING

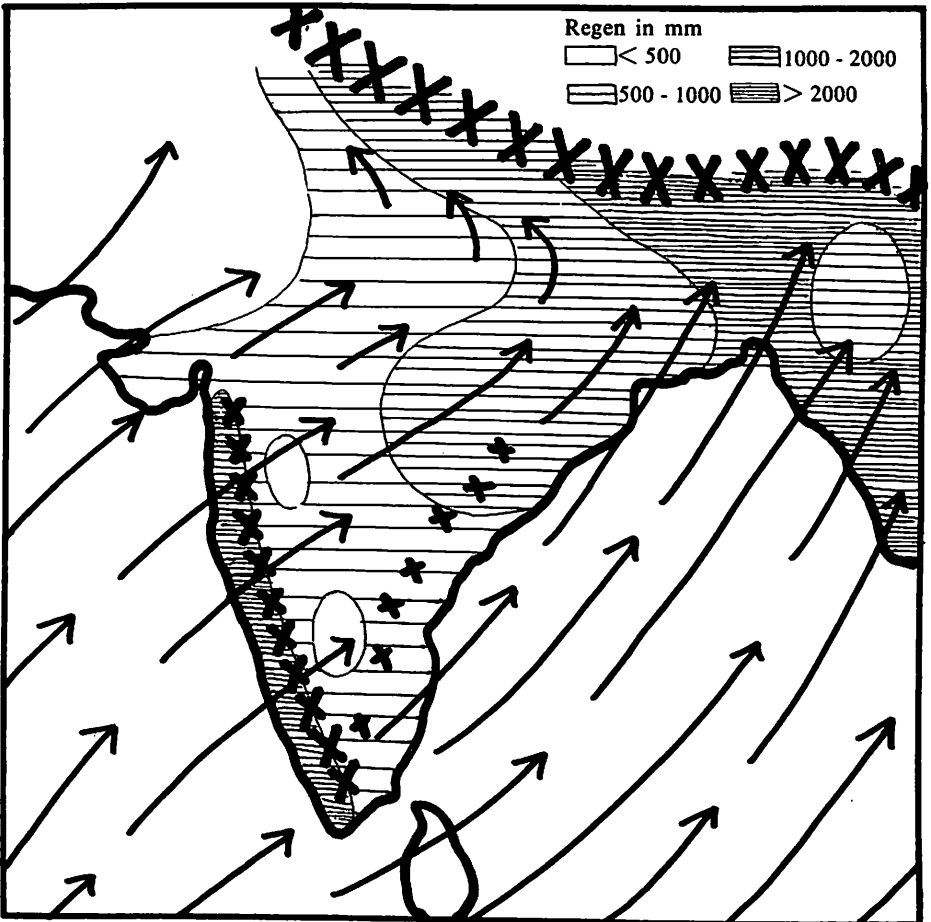
Zomer 1977 maakte ik een vakantiereis van 6 weken door India. Met uitzondering van het uiterste noorden bezocht ik bijna alle delen van het land. Mijn belangrijkste reisdoel waren de vele historische tempels, moskeeën en forten, maar ik lette ook op amfibieën en reptielen en als ik ze zag probeerde ik steeds ze te fotograferen. Alleen in Jodhpur (Rajasthan) heb ik speciaal naar reptielen gezocht. Dit gebeurde met behulp van de heer I. K. Sharma, die zo vriendelijk was me een aantal uren in het veld te begeleiden.

De volgende paragraaf gaat vooral over het weer in India. Daarna breng ik per deelstaat verslag uit van de amfibieën en reptielen die ik heb gezien. Alle plaatsen die worden genoemd staan aangegeven op figuur 1.

GEOGRAFIE, KLIMAAT, LANDSCHAP

India is een zonnig land, maar niet het hele jaar door. In de winter waait er de noord-oost moesson, een landwind die droge lucht aanvoert uit centraal Azië. In de zomer waait er de zuid-west moesson, een zeewind die vochtige lucht aanvoert vanuit de Indische Oceaan. Aan de hand van deze winden en de ligging van de gebergten (Himalaya, West-Ghats en Oost-Ghats) laat het klimaat op de meeste plaatsen zich redelijk verklaren. Hierbij moet men de West-Ghats zien als een drempel, waar de lucht bij overtrekken wel het grootste deel maar niet al zijn vochtigheid verliest, terwijl men de Himalaya door hun kolossale hoogte meer moet zien als een muur, waar geen lucht over heen kan zonder alle vochtigheid te verliezen en waardoor

Fig. 2. India tijdens de monsoon. Aangegeven zijn de overheersende winden in de periode juni - oktober (pijlen), de gebergten (kruisjes) en de jaarlijkse regenval (arcering). Vrij naar Mani (1974).

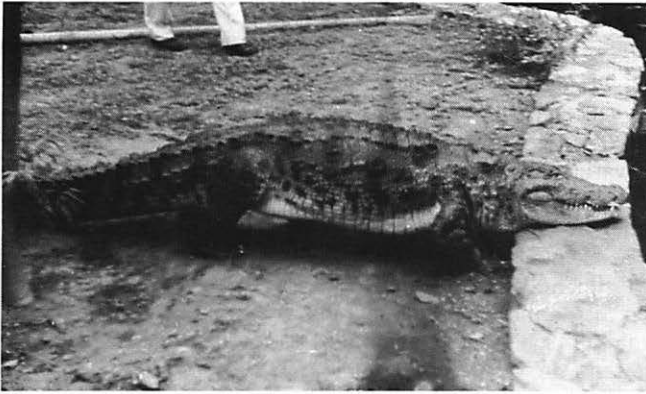

Fig. 3.
Jodhpur.
**Crocodylus
palustris** (mug-
ger) in de Zoo.
Foto:
F o e k e m a.

de zuid-westen wind gedeeltelijk naar het westen wordt afgebogen. De Oost-Ghats spelen nauwelijks een rol. Figuur 2 (naar M a n i, 1974) probeert de situatie te illustreren.

Wat betekent dit nu in concreto voor

het weer op de meeste plaatsen in India? Een winter waarin de lucht vrijwel steeds onbewolkt is. De winter is dan ook het klassieke seizoen voor reizigers, India is dan zo zonnig als wij het ons allemaal voorstellen. Dit blijft zo in het voorjaar, zodat het in maart en april steeds warmer wordt. In mei is het land hard op weg in een woestijn te veranderen. Door de grote hitte ontstaat een uitgestrekt luchtdrukminimum waardoor de wind tenslotte omklapt naar zuid-west en regen brengt in de maanden juni tot oktober. Deze regentijd wordt in India „monsoon” genoemd en is een nationaal gebeuren. De kranten verslaan het naderen van de monsoon (hij begint nl. in het zuiden en breidt zich langzaam uit naar het noorden) en geven voortdurend overzichten over de hoeveelheid regen die valt. Vooral het begin

Fig. 4.
Jodhpur. **Calotes
versicolor** in de
tuin rond het
huis van de heer
S h a r m a.
Foto:
F o e k e m a.

van de regens kan een dramatisch natuurgebeuren zijn. De hoeveelheid regen die er gedurende de monsoon valt varieert van 2500 mm aan de westkust tot minder dan 500 mm op het Deccan-plateau en in Rajastan. Van jaar tot jaar zijn ook per plaats grote variaties mogelijk, soms blijft de regen zelfs plaatselijk een jaar uit, hetgeen voor de betreffende streek hongersnood betekent. Een half miljard mensen dankt zijn bestaan aan de paar maanden regen die de monsoon brengt. Op het Arabisch schiereiland, op dezelfde breedte en van vergelijkbare omvang, leven 10 miljoen mensen, in India 600 miljoen. Ik kwam op 26 juni in Delhi aan, de

regentijd was daar toen net begonnen. Daardoor was het bijna ondragelijk weer, want er heerste nog de temperatuur van de droge tijd met de luchtvochtigheid van de regentijd. Als de regens wat langer duren zakt de temperatuur. Ik had de gewoonte 's avonds rond 23.00 uur de temperatuur te meten, de thermometer lag dan in het kozijn van het open hotelraam. Deze metingen geven dus heel direkt aan, wat een reiziger in India die niet van air-conditioned kamers gebruik maakt te wachten staat.

Het karakter van de regens liep erg uiteen. In Delhi en Agra maakte ik korte, heftige stortregens mee, in Jaipur een

Plaats	Datum (1977)	Hoogte (meter)	Temperatuur (23 uur, °C)
Delhi	26-6	240	32
Agra	28-6	170	34
Jodhpur	6-7	230	31
Bombay	12-7	10	28
Mysore	23-7	770	24
Madras	29-7	10	30
Calcutta	4-8	10	30
Delhi	11-8	240	30

Fig. 5.
Jodhpur. *Calotes versicolor* in de Brindaban Gardens.
Foto:
F o e k e m a.

Fig. 6.
Jaipur. Gevangen *Uromastyx hardwickii*.
Foto:
F o e k e m a.

stortvloed van 5 uur achtereën, bij Mysore en Bhubaneswar langdurige motregens. Echt hinder van regen heb ik in totaal maar 4 of 5 dagen gehad.

Tot slot van deze paragraaf een paar algemene opmerkingen over landschap, flora en fauna. Tropisch bos is er alleen in bergachtige gebieden met veel regen. Verreweg het meeste land is landbouwgebied. Langs de hele oostkust is het landschap echt tropisch van karakter, met natte rijstvelden en veel palmen, vooral borassuspalmen. In het noordwesten en op het Deccan-plateau doet de natuur niet exotisch aan, het is er te droog en veelal 's winters ook te koud. Het land kan er alleen in de regentijd worden bebouwd, veelal met graansoorten. Het hoofdvoedsel van de bevolking varieert in India dan ook van streek tot streek: hier brood (chapatties), daar rijst, slechts in sommige deelstaten (Maharashtra, Karnataka) beide.

Van de dieren die men in en om steden en dorpen in het wild ziet zijn mij opgevallen: pauwen, kraaien en veel gestreepte eekhoortjes. Ook twee soorten apen zijn niet zeldzaam bij dorpen en steden, ze vallen op omdat ze in groepen leven.

RAJASTAN

Deze deelstaat ligt tegen West-Pakistan aan. Het is een gebied met weinig regen, naar de Pakistaanse grens toe is er sprake van echte woestijn, de Thar-woestijn of Indiase woestijn. De hoofdstad van de deelstaat is Jaipur.

Van 6 t/m 8 juli bracht ik een bezoek aan Jodhpur om samen met de heer I. K. Sharma, die ik kende door de stukjes die hij voor *Lacerta* schreef, het veld in te gaan. Jodhpur is een middelgrote stad met ongeveer 300.000 inwoners aan de rand van de Indiase woestijn, de jaarlijkse regenval is gemiddeld 300 mm. Gedurende de 3 dagen van mijn verblijf was de lucht half bewolkt en viel er geen regen. De vlaktes rond de stad waren spaarzaam begroeid dankzij recente regens. De luchtvochtigheid was zeer hoog.

De heer Sharma is leraar in een plaatsje 20 km van Jodhpur, 's morgens gaf hij les. In de namiddag zochten wij aan de randen van de stad naar reptielen, niet met al te veel succes. In het veld ontmoetten we maar twee soorten (*Acanthodactylus* en *Ophisops*).

Crocodylus palustris fig. 3. Rajastan is

een van de laatste plaatsen in India waar de Indiase krokodil nog in het wild voorkomt, maar ook daar is hij erg zeldzaam. De populaire naam is 'mugger'. In de dierentuin van Jodhpur heeft men een aantal prachtige exemplaren. Deze dierentuin is, ook voor westerse begrippen, uitzonderlijk goed van opzet dankzij de leiding van de heer Y. D. Singh. Met name op de krokodiflen was de heer Singh erg trots. De dieren lieten zich door hem roepen. Hij maakte een moeilijk te omschrijven geluid met de hand aan de mond, de muggers reageerden prompt door uit het water en in zijn richting te komen, ze verwachtten dan voedsel.

Calotes versicolor, fig. 4 en 5. Deze grote hagedissen zitten in Jodhpur veel in bomen en hagen van parken en tuinen. In de tuin rond het huis van de heer Sharma was het niet moeilijk er steeds een paar te vinden. Fig. 5 is genomen in de Brindaban Gardens, een park dat het midden houdt tussen een pretpark en een religieus centrum, enkele kilometers ten noorden van Jodhpur. De dieren zijn niet zo schuw en betrekkelijk gemakkelijk te fotograferen. In juli is het paartijd en zijn de mannetjes prachtig gekleurd.

Uromastyx hardwickii, fig. 6. De Indiase doornstaarthagedis heeft niet zo een knots van een staart als de Afrikaanse soort, maar is toch een heel uitzonderlijk dier. Rajasthan is het hart van zijn verspreidingsgebied. Vrij heb ik ze niet gezien. De heer Sharma vertelde me dat ze uiterst schuw zijn en niet dicht te naderen. In Jaipur zag ik een jongeman met een hele boodschappentas vol levende *Uromastyx*, zeker 20 exemplaren. Hij sprak geen Engels, via gebarentaal kwam ik te weten dat de dieren niet waren om te eten, maar om de armen mee in te wrijven, die beweging deed hij althans voor. Op mijn verzoek haalde hij een paar exemplaren uit de tas voor de foto, de dieren spartelden een beetje maar deden geen moeite te ontsnappen.

Acanthodactylus cantoris, fig. 7. Deze soort werd door de heer Sharma 'sandy lizard' genoemd. We vonden hem inderdaad op terrein dat bestond uit heel fijn zand. In het zand groeide een wikke-achtig gewas, fig. 7 geeft van deze biotoop een goede indruk. Een overzicht van het hele terrein geeft fig. 8. We bezochten deze plaats in de namiddag tussen 16 en 17 uur en zagen er talloze *Acanthodactylus*. Ze hadden alle hetzelfde gedrag: bij nadering tot op 3 à 4

Fig. 7.
Jodhpur.
Acanthodactylus cantoris.
Foto:
Foekema.

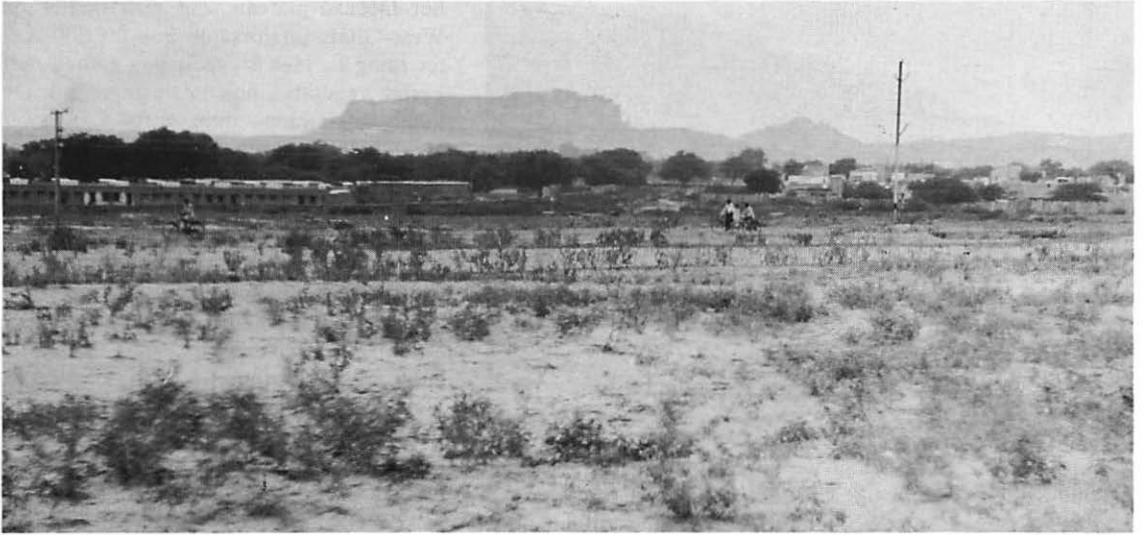

Fig. 8.
Jodhpur. Bio-
toop van *Acan-*
thodactylus
cantoris, op de
achtergrond
het silhouet van
het fort van
Jodhpur.
Foto:
F o e k e m a.

meter renden ze een paar meter weg zonder in een hol te verdwijnen, deden dat opnieuw bij een volgende benadering, enz. Zo kon het gebeuren dat ik bij het fotograferen minuten lang hetzelfde exemplaar volgde. Met grote moeite lukte het uiteindelijk foto's te maken op 1,5 meter afstand.

Minton (1966) vertelt dat *A. cantoris* karakteristiek is voor terrein met fijn zand. Ook hij vertelt, hoe de dieren van struik tot struik rennen zonder in holen

te verdwijnen. De soort komt voor van Irak tot noord-west India.

Ik bezocht de vindplaats nog eens midden op de dag tussen 12 en 13 uur. Het was half bewolkt en onwaarschijnlijk warm. Er was niet één *Acanthodactylus* te vinden.

Ophisops jerdoni, fig. 9. De heer Sharma noemde deze soort 'rocky lizard' en inderdaad zagen we hem op stenen en gruis in een rotsachtig gebied aan de

Fig. 9.
Jodhpur.
Ophisops jer-
doni.
Foto:
F o e k e m a.

Fig. 10.
Jodhpur. Bio-
toop van
Ophisops jer-
doni.
Foto:
F o e k e m a.

oostrand van Jodhpur. Fig. 10 geeft een indruk van het terrein. Deze soort is niet zo schuw en laat zich zonder al te veel moeite tot 1,5 meter naderen voor een foto.

M i n t o n (1966) noemt *Ophisops* algemeen op rotsachtig terrein en voor een Lacertide niet zo alert. De soort komt voor in Pakistan en noord-west India.

KARNATAKA

Dit is de deelstaat die vroeger Mysore heette, de hoofdstad is thans Bangalore. Ik reisde via Aurangabad, Bijapur, Hospet en Hassan van noord naar zuid over

het Deccan-plateau, dat zich achter de West-Ghats uitstrekt en 500 tot 800 meter hoog is. Het is een droog gebied met karige vegetatie, ook in de regentijd. De lucht was tijdens mijn verblijf overwegend half bewolkt, regen van betekenis heb ik niet meegemaakt. Erg verbaasd was ik over de onvoorstelbare aantallen muggen op een aantal plaatsen, o.m. in Bijapur, omdat ik elders in India nauwelijks muggen had gezien.

Sitana ponticeriana, fig. 11. Deze elegante agame ontmoette ik in Aiholi, een klein en moeilijk te bereiken dorp waar tientallen primitieve tempels staan. Ik liep over droge rotsachtige heuvels van het ene tempeltje naar het andere toen ik toevallig *Sitana* zag. Het diertje was niet schuw en zag er bijna vertederend uit. Het fotograferen was niet moeilijk, gelukkig maar, want ik heb geen andere exemplaren te zien gekregen. Volgens S m i t h (1935) komt *Sitana* in heel India en Ceylon voor en kan hij plaatselijk erg algemeen zijn. Een morfologische bijzonderheid is, dat de achterpoten maar 4 tenen hebben inplaats van 5. De staart is dun en stug, zodat deze als een takje achteruit wijst en niet echt over de grond sleept. Biotoop is droog en open landschap, zie fig. 12.

Fig. 11.
Aiholi. *Sitana*
ponticeriana.
Foto:
F o e k e m a.

Fig. 12.
Aiholi. De voet
van de heuvel is
biotoop van
Sitana ponti-
ceriana, de
rotsige heuvel
zelf biotoop van
Psammophilus
dorsalis.
Foto:
F o e k e m a.

Psammophilus dorsalis, fig. 13 en 14.
Dit is de meest indrukwekkende hagedis die ik heb gezien: grote kop en grote poten, kop en romp zeker 15 cm lang, bovenop fel oranje, rest van lichaam (ook de buik) pikzwart. Op rotshellingen rond Aiholi zag ik het dier voor het eerst en wilde hem natuurlijk fotograferen, maar geen schijn van kans. Ook

bij heel voorzichtige nadering vluchtten de dieren op ongeveer 10 meter afstand. Ze hebben een schokkerige manier van lopen en houden af en toe even stil om heftig kopknikkende bewegingen te maken. Er bleken veel exemplaren te zitten, geholpen door een paar schooljongens zag ik binnen een uur tijd ongeveer 10 dieren. Alle waren echter even

Fig. 13.
Aiholi. **Psammophilus dorsalis** (ongeveer in het midden) in zijn biotoop.
Foto:
F o e k e m a.

Fig. 14.
Vijayanagar.
Psammophilus dorsalis.
Foto:
F o e k e m a.

schuw en een betere foto dan fig. 13 zat er niet in. Deze foto geeft wel een goed idee van de biotoop.

Twee dagen na Aiholi bezocht ik de ruïnes van Vijayanagar, ruim 100 km verderop, gelegen in een heel bijzonder rotslandschap. Ook daar zag ik enkele *Psammophilus* uit de verte, en één exemplaar geheel onverwacht op 2 meter

afstand in de schaduw van een groot rotsblok. Hij leek wel te poseren, fig. 14 is het resultaat.

Psammophilus dorsalis is endemisch voor zuid-India. S m i t h (1935) geeft als verspreidingsgebied op: ten zuiden van 16° NB. Aiholi ligt precies op 16°. De opvallende kleuren die ik noemde gel-

Fig. 15.
Chidambaram.
Rhacophorus sp.
Foto:
F o e k e m a.

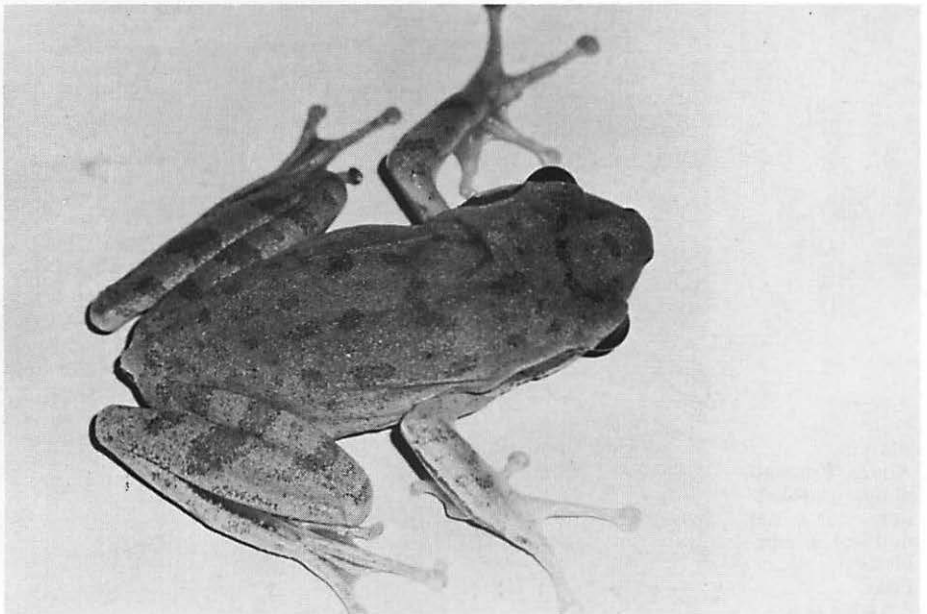

Fig. 16.
Mahabalipuram
Calotes versicolor.
Foto:
F o e k e m a.

den alleen voor mannetjes in de paartijd. Smith schrijft het volgende (pagina 210): '*C. dorsalis* zit alleen op naakte rots... Het is een bijzonder actief dier en is erg schuw, bij het minste teken van gevaar verdwijnt hij in elke geschikte spleet... In de paartijd is het mannetje prachtig gekleurd, de bovenste delen mooi vermiljoenrood of geel, de lipstreep soms roze, de buik, poten en

staart zijn zwart'. Ik citeer dit stukje omdat het zo goed weergeeft wat ik zelf heb waargenomen.

TAMIL NADU

Dit is de deelstaat waarvan Madras de hoofdstad is. De staat ligt ten oosten van de samenvloeiing van West- en Oost-Ghats, die hier op hun hoogst zijn, zo hoog dat ze een bijna volledige regenschaduw veroorzaken. Het gevolg is, dat in het grootste deel van Tamil Nadu de regentijd niet valt in de maanden juni-oktober, maar juist tijdens de noordoost moesson. Die komt hier vanuit de golf van Bengalen en brengt regen in de maanden oktober-januari.

Ik was in Tamil Nadu van 24 juli tot 1 augustus. Het had er erg lang niet geregend, hetgeen merkbaar was aan verdord struikgewas en stoffige wegen. De luchtvochtigheid was niet laag. Landbouw werd alleen bedreven op grond die bevoeid kon worden, veel bouwland lag braak.

Rhacophorus sp., fig. 15. Met deze kikker deelde ik mijn hotelkamer in Chidambaram, een plaats met een heel beroemde Shiva-tempel. Het dier was groot, kop plus romp ongeveer 8 cm, en maakte sprongen van 1,5 tot 2 meter. Hij kon ook in één sprong vanaf de grond 1,5 meter hoog op de muur blijven zitten. De heer Hoogmoed gaf me aan de hand van de foto de naam *Rhacophorus*.

Calotes versicolor, fig. 16. Heel mooie exemplaren zag ik in Mahabalipuram, een toeristenplaats aan de kust, 60 km ten zuiden van Madras. Ook hier bleek het fotograferen van deze agamen niet moeilijk, fig. 16 is het beste resultaat. De dieren zaten in struiken en op muurtjes dicht bij woningen.

Madras Snake Park, fig. 17. Dit ligt aan de zuidrand van Madras en wordt geleid door een Amerikaan, R. Whiteker, en zijn Indiase vrouw. Zij stellen zich ten doel slangen bekend te maken bij het publiek en zo hun bescherming te vergemakkelijken. Het park is betrok-

Fig. 17.
Madras. Entree
van het Madras
Snake Park.
Foto:
Foekema.

ken bij verschillende natuurbeschermingsprojecten op het gebied van reptielen. Ik was op de hoogte van de activiteiten door de newsletter die het park een paar maal per jaar uitgeeft. Dom genoeg had ik de preciese datum van mijn bezoek niet gemeld, zodat ik de heer en mevrouw Whitaker niet in Madras trof en niet met ze heb kunnen spreken.

In het slangenpark heb ik een uurtje rondgelopen, mij als terrariumhouder viel het nog al tegen. De belangstelling van het publiek was enorm groot, ik heb meer van het publiek dan van de slangen genoten.

ANDERE DEELSTATEN

Gekkonidae. Gekko's heb ik veel gezien en ook gefotografeerd, maar ze zijn ook van geslaagde foto's niet te determine-

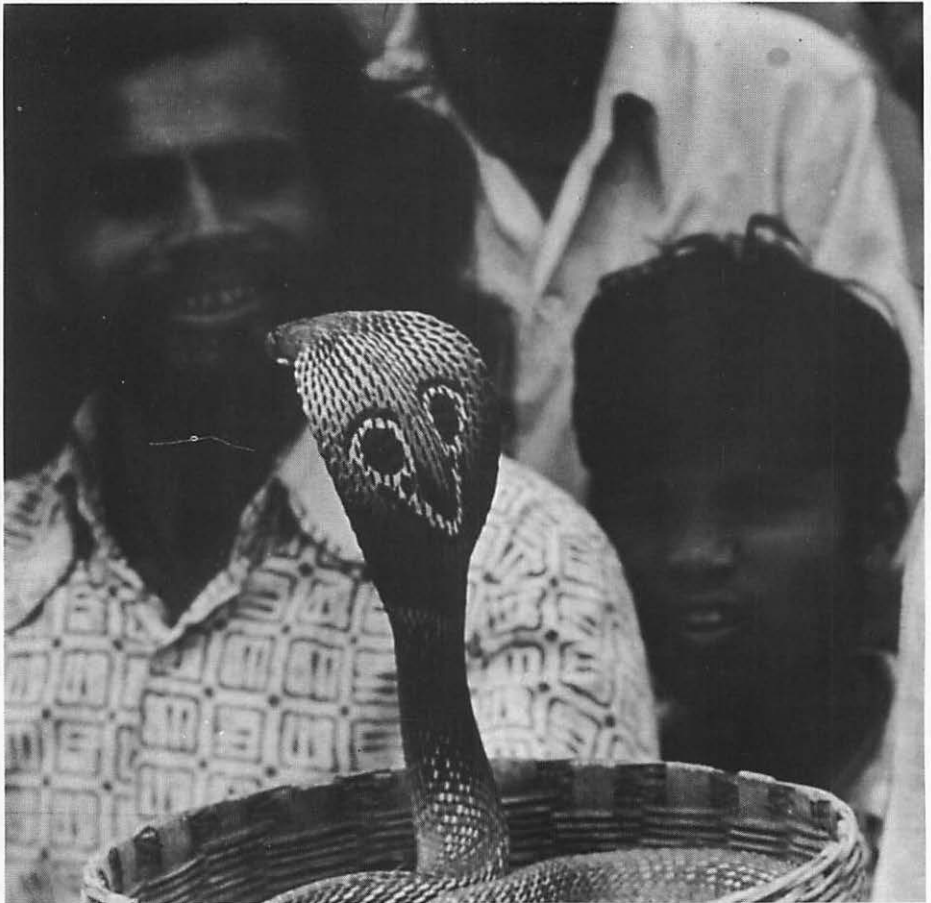

Fig. 18.
Koppal. Cobra
van een slangen-
bezweerder.
Foto:
Foekema.

Fig. 19.
Delhi. Cobra
van een slangen-
bezweerder.
Foto:
F o e k e m a.

ren. Verschillende soorten *Hemidactylus* ontmoette ik in hotelkamers. Serpentes. Ik heb niet één slang in het wild gezien. Ook ben ik niet veel slangenbezweerdere tegengekomen. Een paar maal zag ik ze met rattenslangen en zandboa's manipuleren, eenmaal ook met een jonge *Python molurus*. Slangenbezweerdere met echte cobra's heb ik 3 maal gezien, in Jaipur, Koppal en Delhi. Het exemplaar in Koppal had een prachtige bril op de hals, zie fig. 18. Het dier in Delhi zag er ook mooi uit, maar was gitzwart zonder enige tekening op de hals, zie fig. 19. Het is verbazend te zien hoe achteloos er met de cobra's wordt omgesprongen zonder dat deze proberen te bijten.

DANK

Dank zij gebracht aan de heer I. K. Sharma (Jodhpur) voor begeleiding in het veld rond Jodhpur, aan de heer Y. D. Singh (Jodhpur) voor de toelichtingen op zijn dierentuin en mevrouw Z. Whitaker (Madras) voor de correspondentie over het Madras Snake Park.

SUMMARY

During a holiday trip in India the following reptiles were met:

Crocodylus palustris (mugger), very well kept in the zoological gardens, Jodhpur (Rajasthan);

Calotes versicolor, in parks and gardens in several parts of India;

Uromastix hardwickii, a large number of caught individuals in Jaipur (Rajasthan);

Sitana ponticeriana, one specimen near Aiholi (Karnataka);

Psammophilus dorsalis, many specimens near Aiholi, several specimens in Vijayanagar (Hampi, Karnataka);

Acanthodactylus cantoris, many specimens on sands near Jodhpur (Rajasthan);

Ophisops jerdoni, few specimens, rocky surroundings near Jodhpur (Rajasthan).

LITERATUUR:

Mani, M. S., 1974. Ecology and biogeography in India. Junk, Den Haag.

Minton, S. A., 1966. A contribution to the herpetology of West Pakistan. Bull. American Mus. Nat. Hist. 134, pp. 29-184.

Smith, M. A., 1935. The fauna of British India... Reptilia and Amphibia, vol. II, Sauria. Taylor and Francis, London.